

TÜRK DİLİ VE KÜLTÜRÜNÜN ALMAN DİLİ VE KÜLTÜRÜNE ETKİLERİ

The Influences of Turkish Language and Culture on German Language and Culture

Influence de la langue et de la culture turques sur la langue et la culture allemandes

Nejdet KELEŞ*

ÖZET

Humboldt'un tabiriyle *canlı bir organizma* olan bir dile başka bir dilden farklı alanlardan ve değişik yollardan kelimeler geçiyor. Bu yabancı kelimeler geçtiği dile ya yerleşiyor veya belli bir süre kullanılıp kayboluyorlar. Kelime hazinesinden bir dilin hangi dillerden ve kültürlerden etkilendiği, bunlardan hangileriyle iletişime girdiği anlaşılmaktadır. Bu yüzden dil tarihi aştında aynı zamanda kültür tarihinin bir unsurudur.

Almanca'daki Türkçe kökenli kelimeler bize bu dil ve kültür ulusları arasındaki bilimsel ve kültürel iletişim ve etkileşimleri yansıtmaktadır. İncelememizden anlaşılacağı üzere bu ilişkiler M.S 4. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Makalede Türkçe'den Almanca'ya geçen kelimeler ve bu iki dildeki kültür etkileşimi araştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Türk kültürü, etkilenme, kelime geçişi

ABSTRACT

Any language, which is a living organism as Humboldt defines, borrows words from other languages in different fields. These borrowed words become either a permanent or temporary part of the lexicon. A close look at the word-stock of a language may give us some idea about which languages and cultures this language has been influenced by or has been communication with. For this reason, history of language is an element of history of culture. Words of Turkish origin in the German language reflect the traits of scientific and cultural communication among these languages. The study explains that these relations date back to the 4th century. In the article we will investigate the turkish words used in german and also how the two languages have been influenced culturally by each other.

Key Words

Turkish culture, influence, words income

Alman dilinde, tüm kültür dillerinde olduğu gibi, çok sayıda yabancı kökenli kelime bulunmaktadır. Kaba tasviriyle bunlara ana dildeki (yaşayan) *yabancı kelimeler* denmektedir. Alman dili içerisindeki durumlarına bakıldığında ise bunların büyük bir oranda artık yabancı olduğu dahi fark edilmemekte tamamen eski ve köklü bir kullanım yoğunluğuna sahip ve elzem kelimeler olduğu görülmektedir, dolayısıyla bunlar

artık *yabancı* değil *alıntı* olarak adlandırılmaktadırlar. O zaman öncelikle alıntı teriminin tarifine dilbilim açıklaması getirmek faydalı olacaktır.

Alman dilbilimci *Winfried Ulrich*, *Linguistik Temel Kavramlar Sözlüğü* adlı eserinde *alıntılanmış kelime*; köken olarak yabancı olmakla birlikte taşındığı yeni dil ortamının telaffuz, çekim, vurgulama ve/veya yazım şartlarına o denli adapte olmuş ki, bugün artık yerli (gibi)

* Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fak. Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi

kabul edilen kelimeler olarak tarif ediliyor. Buna örnek de Latince kökenli *murus*'un Almanca'daki *Mauer* (duvar) veya Fransızca'daki *ca'fe*'nin yine Almanca'daki *Kaffe* (kahve) biçimiyle hiç yadırganmadan yerli kelimeler (gibi) olarak kullanılması veriliyor (bkz. Ulrich 1981, s. 92).

Yabancı ve alıntı kelimeler bir dil içerisinde sadece kelime hazinesindeki dil alıntılarının bir kısmını oluşturmaktadır. Buna karşın daha büyük kapsamlı bir şekilde *alıntı* (*Lehnpraegung*) söz konusudur. Bu kelimeler önce ve illa somut kelimeler olarak değil, bilakis içerik olarak bir dile giriyor; işin doğrusu alınan yeni-tanınmamış ve daha önceden görülmemiş-bilinmeyen bir nesnenin, bir tasvirin veya düşüncenin o dildeki urbası içerisindeki yansımaları oluyor ve *alıntı çeviriden* (*Lehnübersetzung*), *alıntı kavramlara* (*Lehnbedeutungen*) kadar bir alanı kapsıyor. Dilbilimci *Otto Lendle* bu konuda görüşlerini şöyle ifade etmekte:

İster yabancı kelime olsun, ister alıntı veya alıntı şekillenme, bütün durumlarda alıntı bir şey' in geçişi demektir. Bu nedenle dil tarihi daima nesne ve kültür tarihidir. Ekonomik, dini, sosyal, ilmi, teknik, politik ve tarımsal alanda başka kültürlerin Alman dilini, Hıristiyanlaştırması hadisesinden eğlenti elektronikine, ev düzeninden spora tüm kelime hazinesini kadar etkilemiş oldukları kelime hazinesinden okunmakta. Bu tarz bir nesnel etkileşim ve doğurduğu dili etkileme neticesi Alman dili ve kültürü için bir kazanç mı, yoksa uğursuzluk anlamına mı gelir; kişinin şahsi ve ideolojik değerlendirmesine göre değişse de, bu konu dilbilim için meşru bir soru ve sorun değildir. (Lendle 1986, s.7)

Bu makalede birçok dilden alınmış; yabancı kelimeye sahip Almanca'nın Türkçe'den hangi yol ve kaynaklardan kelime aldığını ortaya konulup, kelime alıntısının kültürel iletişimle nasıl para-

lel gittiği de bu arada açıklanmış olacaktır.

Türkçe ile Almanca'nın teması ve etkileşimi:

Bu iki dildeki temas aslında Almanların Etsel dediği Attila yönetimindeki Hun Türkleri'nin Orta Avrupa içlerine kadar girdiği M.Ö. 374'lü yıllara dayanmakta ise de makale sınırlarını çok aşağıcağından 10. yy sonrasında günümüze dek olan etkileşim ve kültür-dil alıntılara yer vermek zorunluluğu hasıl oldu. Türk-Alman dil-kültür ilişkileri yoğun olarak Haçlı seferleriyle başlar, İstanbul'un fethiyle (1453) doruğa ulaşır. Savaş merkezli bir ilişki seyrinde devam eden bu etkileşim negatif anlamda bir imaja sahiptir. 1096-1270 yılları arasında yapılan sekiz Haçlı Seferi'ne Almanlar II. Konrad (2. Haçlı Seferi), Batı Roma İmparatoru Alman Friedrich Barbarossa (3. Haçlı Seferi), Almanya İmparatoru VI. Heinrich (4. Haçlı Seferi) ve II. Friedrich (6. Haçlı Seferi) ile katılmışlardır. Özellikle II. Friedrich, Farabi ve İbni Sina gibi bilginlerin eserlerini ve savaş malzemesi yapan Türk ustaları Almanya'ya götürür. Bu kralın oğlu Frederick zamanında Türkler din değiştirmeye zorlanmış, kabul etmeyenler Almanya'da barındırılmamıştır.

Tüm Avrupa'da olduğu gibi Alman dilinin konuşma havzalarında da 1453'ten sonra kesif bir "Türk tehlikesi", "ezeli düşman", "Türk sürüleri", "gaddar ve barbarlar" olarak savaşan tarafa yenilmenin getirdiği psikolojik kin ve nefretten kaynaklanan hakaretimiz, düşmanlık dolu kelimeler kullanılmakta, dilinden ve kültüründen önce Türk adı durdurulması ve yok edilmesi gereken bir baş düşman kavramı olarak dile geçmekteydi. Türklerin 1071 Anadolu fethiyle Türklere karşı başlayan düşmanlık ve rekabet, Haçlı Seferleri'ni başlatan Papa Bonifaz III (1295-1303) ile daha dinsel bir boyut kazanmış, İslâm ile özdeşleştirilmiş olan lider Türkler sadece

Almanlar'ın ("teutsche Nation") değil tüm Hıristiyanlığın ("Republika Christiana") düşmanı olarak lanse edilmiştir.

1450-1460'lı yıllarda Westfalen Alman Prenslüğünde Papa V. Nikolaus "Türk tehlikesi"ne (Türkengefahr) karşı uyarmak için haçlı vaizleri göndermişti (bkz. Schreiber 1938, s.75). 1453'den beri son hızını alan Türk akınlarına paralel gelişen düşmanlık ve kıskançlık 1522 Rodos başarısından sonra hınca kapılan Almanca konuşan toplulukların köpeklerinin adını "Türkenhund" (türkköpeği), "Bluthund" (kanköpeği) koymalarına kadar varacaktır. Despot Türk imajı halk edebiyatına da yansıyor ve binlerce kin ve düşmanlık dolu halk ezgileri oluşacaktır. Özyurt'un da belgediği gibi Alman kültür havzasında Türk imajı evvela tüm Hıristiyanlığı tehdit eden bir dini düşman olarak belirginleşmiştir;

Türk geldi yine sınırlara

Dinle ki neler etti,

Bizleri kadın erkek evlerimizden atıp

Herkes biliyor ki ne korkunçtur,

Küçük büyük herkesi kesti¹ (Özyurt 1972, s. 22)

15., 16. ve 17. yüzyıllarda Avrupa iki tehlikeden çok ürküyordu: Birincisi İspanya'da Granada'nın fethiyle (Philipp II, 1499) son bulan Arap hakimiyetinin son unsuru olup zorla Hıristiyanlaştırılan veya ölüm korkusu yüzünden takiyen resmen din değiştirmiş görünen Arapların (Moriskler) halen gizlice İslâm dininde oluşları ve çoğu kentlerde -örneğin Almeria'da- o zamanki nüfusun % 90ını oluşturmaları, ikincisi ise Türk hakimiyetinin genişlemesidir. Bu iki siyasi ve kültürel unsurun çatışması dili de etkilemiştir. İşin içinde bir de kilisenin dini propaganda çalışmaları ve tahrikleri vardır. Haçlı Seferleri'nin kilisece organizasyonu yanı sıra ilk profesyonel uydurma belgelerle batıyı Türkler aleyhine maniple eden bir mektup örneği 1448 tarihli Kosova (Hunyady) Savaşı sonrası ortaya çıktı;

Hıristiyan cesetleri Irene sirtlarında sere serpe, al kanlara boyanmışlar, inançsızların (Türkler kastediliyor N.K) cesetleri Irene (tepesinin) bu tarafında siyah kanlar içinde. (Pfeiler 1956, S.15)

16.yy'da ise kilisece (Bişof Fabri) kullanılan bir ayin hitabı şöyle;

Gök altında Türklerden daha fena, vahşi ve küstah bir şeytan yok. Bunlar yaş ve cinsiyet ayırt etmezler ve gençleri de yaşlıları da merhamet etmeden doğrarlar ve annelerin karnından olmamış meyveleri çekip alarak parçalarlar. (Knappe 1949, S. 22)

Avrupa şehirlerinde 15. yy dan itibaren öğlenleri yarım saat içinde üç kez çalınan ve Türk tehlikesini canlı tutmayı amaçlayan *Türk çanları* (Türkenglocke) yenilgiden korunmak için alınan tedbirlere bir örnektir. Bu çanlar esnasında diz çökülerek üç kez, Hıristiyanlığın Fatihası olan İncil'deki "Vaterunser ve Ave Maria" pasajları okunmuştur (bkz. Schilling 1895, s. 20). Bu dualar yoğun olarak Papa Kalixt III'ün 29 Haziran 1456'da Mora Yarımadası'nın kaybı ve Avusturya'ya akınlar dolayısıyla başlatılmıştır. Yine aynı Papa Türklere karşı oruç, dua ve günah çıkarma talimatnameleri yayınlamıştır (bkz. Schreiber 1938, s. 33). Alman topraklarında bu Haçlı Seferi propagandasını Dominikan Drontheim bişofu Heinrich Kalteisen üstlenmiştir. Doğulu meslektaşlarından öğrenmiş olduğu kehanet bilgisiyle sözde 1456 yılında tüm Türklerin yok edileceğini ön görmüştür (bkz. Pfeiler 1956, s. 26).

Protestanlığın kurucusu Luther gerçi Almanya için Türkleri tehlike görmüyor, zira İncil'deki mevcut "Üç Kesik Boynuzdan" Afrika, Asya ve Yunanistan'ı kehanet etmiştir. Bununla beraber Türklerin, "normal" bir düşman olarak görmüyor, onların çok Allah tarafından ceza için gönderilmiş bir kavim olduklarına inanıyordu;

Çünkü Türk senin iyi zamanında ne

olduğunu ve nasıl nankör olduğunu, Tanrıya karşı nasıl kötü biri olduğunu, kullarını ve neslini nasıl yoldan çıkardığını, ihmal ettiğini ve kullandığını öğreten adamdır (...) O sana Tanrının iyi bir kamçısıdır ki onunla (...) ayılacak ve uyanacaksın. (Lind 1940, s. 57)

Türkler her şeyden önce batının politik düşmanı olarak görülmüştür. Luther'in makalelerinden üçünün başlığı bile bu konuda bize bir fikir vermektedir:

1- "Türlere Karşı Savaşlar Hakkında" - "Vom Kriege wider die Türken" (1528)

2- "Türlere Karşı Ordu Vaazları" - "Heerpredigt wider die Türken" (1531)

3- "Türlere Karşı Duaya Çağrı" - "Vermahnung zum Gebet wider die Türken" (1541) (bkz. Holsten 1936, s. 5).

Kiliseye göre ise Türkleri yenibilmek için Avrupa ulusları Protestan ve Katoliklerinin aşağıdaki günahlarından tövbe etmeleri gerekmektedir;

Macar katil, İspanyol hırsızlık ediyor, Alman obur ve içkici, Baltıklılar uyuyor, Polonyalı tembel, Fransız şarkı söylüyor, Welş zina ediyor, İngiliz kumarbaz, İskoç işret aleminde. (Cosack 1871, s. 182)

1438-39 yıllarında Avusturya kralı Albrecht Türklerle karşı savaşıyor ve 1453 İstanbul'un fethi sonucu Avrupa'da Rönessans hareketi doğuyordu. (Ploetz 1972, s. 99)

1454 Frankfurt toplantısında "Türlere Karşı Savunma Tasarısı" kabul ediliyor, tüm feodal Alman devletçikleri -ki, 1871 Prusya İmparatorluğu'na dek Almanlar merkezi bir devlete sahip değillerdir ve bu durumu Helmut Plessner adlı Alman sosyolog-tarihçi "Gecikmiş Millet" tespitiyle tarif ediyor (bkz. Plessner 1992, s. 1-13)- tarafından Türk tehlikesini ("Türkengefahr") önlemek için "Türk Vergisi" ("Türkensteuer- Türkenalmosen") yürürlüğe sokuluyordu. Bu, 1521 tarihinden itibaren Avrupa'ya yoğun Türk saldırılarının (bkz. Ploetz

1972, s. 120-21) başlamasına paralellik arz eden tedbirler arasında görülebilir.

Türklerle ilk yoğun dil teması belki de 1492 de Mihaloğlu Ali Bey komutasındaki Laybay'ın fethine giden akıncılardan 7-8 bin esirin Almanya'ya getirilmeleri oldu. Bu esirlerin bugün dahi esmer olan Almanların ataları olduğunu ve çoğunun soy isimlerinin Türkçe, ya da direkt Türk kelimesiyle anıldığı bir vakıadır ve asimile edilmişlerdir. Örneğin kendini tamamen Alman kabul eden *Türk* soyadlı birçok sülale vardır ki, Türk kelimesinin o devirlerdeki yazımı u ile olduğundan *Turk* olarak yazılmıştır. Bu durum açıkça Hitler Diktatöryası zamanında belgelenmiştir. Heller'e göre Adolf Hitler'in Nazi rejiminde tüm Alman halkından "Soy Kütükleri" istenmiştir. Bu kök araştırmalarında "Alman ailelerine karışmış Türk kanı" tespit edilmiş (tarih 1938) ve "Main Franken bölgesindeki halk bünyesinde soy yabancı dikenler" adlı makaleler aynı yılda yayınlanmıştır. Bu makalelere göre yapılan "Soy araştırmaları"nda soy isimleri Weißenburger, Grünbaum, Auerbacher, Benedickt vs. olan "karışık ailelerin Almanların Türklerle karşı kazandığı savaşlarda sadece 1700 yılına kadar Franken bölgesine ülkelerine getirdikleri Kadın-erkek ve çocuk 400 kadar Türk esirin kâh direkt kâh Alman karışımı devamları oldukları ortaya çıkmıştır (bkz. Heller 1986, s. 264).

Abdullah bu konuda yaptığı araştırmalarında Bayern, Franken, Sachsen ve Aşağı Almanya bölgelerine binlerce esirin gönderildiğini tespit etmektedir (bkz. Abdullah 1981, s. 28). Bunlara "Ganimet Türkler" ("Beutetürken") denmekteydi ve Heller'e göre çoğunlukla Alman ordusunda asker, ya da Herzog denen asillerin prensliklerinde hizmetçi olarak çalıştırılmışlar ve bununla asiller övünmüşlerdi. Bu esir Türkler zamanla vaftiz edilerek Hıristiyanlaştırılmış ve vaftiz babaları ise bu asiller olmuş, onların eği-

timleri yine bunlar tarafından üstlenilmiştir. Gelenek gereği yeni isimlerini de bu asiller koymuştur. Bu vaftiz edilenlere soyad verilmemiş, ancak sonraları son ön adlar soyada dönüştürülmüş veya hemen bir soyad verildiyse esir olduğu bölgenin ismi konulmuştur, örneğin “Würzburger” (Würzburglu), “Weißenburger” (Weißenburglu) gibi (bkz. Abdullah 1981, s. 18-20).

1526’da Mohaç’ta Türklerin Macaristan’ı almaları, bu ülkeden zaptedilemeyen toprakların Avusturya Habsburg hanedanına kalmasıyla Türkleri geri püskürtme görevi (“Türkenabwehr”) artık Almanların olacaktır. Bu karşı koyuş 1529’da ilk başarısını almış, Türklerin Kanuni Sultan Süleyman devrinde Viyana’yı kuşatmaları başarısızlıkla sonuçlanmıştır (bkz. Ploetz 1972, s. 121).

Türk-Alman ilişkileri Kanuni döneminde Protestanlığa Osmanlı yardımıyla (1555 Augsburg Din Barışı) yumuşayacak, III. Selim zamanındaki Türk-Alman askeri işbirliği ve eğitim anlaşmaları ve I. Dünya Savaşından beri müttefik savaş partnerliği ile değişen global dünya siyasi yelpazeleri içerisinde olumlu yönde değişecek, dostluğa dönüşecektir, örneğin 1756 yedi yıl savaşlarında Prusya İmparatoru II. Friedrich Osmanlıdan yardım alır.

1683 yılında Türklerin II. Viyana kuşatmasının başarısız sonuçlanması ise bu iki ulus arasında süren uzunca savaşta yenilen tarafın kini, negatif kültürel saldırganlığı ve barbarlık-katliam suçlamaları psikolojik vehim ve eziklikten, kendilerinin de şaşıracağı bir kurtuluş ve sevince dönüşmüştür. Bir halk ezgisi bu sevinci şöyle dile getiriyor;

Sevin artık asil Viyana!

Sevin ki özgürsün artık,

Senin için ne kadar önemli

Türk despotluğundan kurtulman?

Kurtuldun artık, şimdi yeniden yaşa!

Tüm korkular bitti.² (Özyurt 1972, s. 264)

Avusturya tarihinde “Türk savaşları” adıyla anılan savaşlar 17. yüzyıl ortalarından itibaren IV. Mehmet yönetiminde yeniden toparlanan Türklerle Habsburg hanedanı yönetimindeki Avusturya-Macaristan İmparatorluğu arasında yapılmıştır. Önemli olaylar şöyle sıralanabilir;

1683 Viyana’nın Türklerce kuşatılması sonuçsuz kaldı,

1686 Ofen bölgesi Türklerden geri alındı, Türkler Macaristan’dan çıkartıldı,

1687 Macarlar Stephan tacını Habsburg hanedanına vererek Avusturya-Macaristan çifte monarşisinin kurulmasını sağladı,

1697 Zenta’da İmparatorluk baş komutanı Prens Eugen Türklerle yapılan savaşta kazandı,

1699 Karloviç antlaşması sonucu, Macaristan, Slovenya, Hırvatistan Avusturya’ya, Ukrayna ve Podolya bölgesinin büyük kısmı Polonya’ya kaldı. Türklerin elinde sadece Temeşvar civarı kaldı. Mora Venedik’e verildi,

1714-18 arası Türklerin Venedik’e saldırmaları Avusturya’yı da savaşa çekti. Prens Eugen Belgrad’ı Türklerden geri aldı (bkz. Ploetz 1971, s. 137-38).

Fransa, İngiltere, Rusya ve İtalya’nın sanayi devrimiyle elde ettikleri güçle emperyalist hedeflerini artık hayalden eyleme geçirmesi ve yoğun dünya paylaşım hareketleri, sanayisi gecikmiş ve özellikle Fransa ile geleneksel çekişme ve rekabeti olan Almanya’yı ve o günlerin yalnız adamı olan Osmanlı’yı ittifağa sürükleyecektir. Bu vesileyle daha çok askeri eğitim işbirliği yapılacak ve Alman subayları 1882 yılından sonra Türkiye’ye eğitmen olarak gelecektir. Türk askerî ve az da olsa sivil öğrencileri Almanya’ya eğitim için gidecek, fakat Tanzimat’la başlayan Fransız kültürünün hayranlığının getirdiği yaşam tarzlarının Almanca’sına adapte olacaklardır. Bunlardan biri de ülkeyi hiç yoktan 1.

Dünya Savaşına sokan Alman hayranı olduğu tarihçiler tarafından tespit edilen Enver Paşadır. Enver Paşa Almanların asla yenilemeyeceği sanıyla 1. Dünya Savaşı'na onların yanında ülkeyi savaşa sokar. Bu yıllarda Osmanlı topraklarında Alman kolejleri açılmış ve bu okullarda 500'e yakın Hristiyan misyoner görev yapmıştır.

1960-80 yıllarındaki Türk işgücü göçüyle Almanlarla olan kültürel diyaloglar yeni fakat çok enteresan bir boyut alacaktır. 1985 yıllarından itibaren ise Türkler artık Avrupa'ya vize ile girebilecek ve Almanya'da yine istenmeyen bir unsur olacaktır. Yenilerde ise Alman ve Almanca ile Türk ve Türkçe arasında işçi Türk göçmenlerle olan 35 yılı aşkın birlikte yaşamın getirdiği imaj ve iletişimler bolcadır. Döner, Kebab, Raki, Kanake (maganda), Teestube (kahve), Bazaar (pazaryeri) gibi yaygın terimsel kelimeler ve çok karmaşık ve problemlili sosyo-kültürel ilişkiler Alman halkı ve Türk azınlık arasındaki kaçınılmaz ve kesif, trajik ama her açıdan farklı, düşündürücü ve renkli ilişkiler sergilenmektedir. Almanya'nın her şehrinde camili ve kahveli tipik bir İstanbul mahallesi bulmak artık Almanların da alıştığı görünüm ve yaşam tarzlarını birlikte getirmiştir.

Örneğin Berlin Kreuzberg semti Almanlar tarafından "kleines Istanbul" (küçük İstanbul) olarak adlandırılmaktadır. Dışişleri bakanı Ş. Gürel'in açıklamasına göre 1 milyon 998 bin 534 Türk vatandaşı halen Almanya'da yaşamaktadır ve bunların büyük bir kısmı artık Alman vatandaşlığına geçerek (2002 yılı itibarıyla 400 bin kişi) orada kalıcı olmuşlardır (bkz. Posta Gazetesi, s.12). Bunlardan 30-40 bin Almanın Türklerle evlenmiş olduğu bildirilmektedir. Türkiye'ye evlenerek yerleşen Alman sayısı 600-800 civarındadır. Bu sayılar Alman-Türk nüfusunun oranı içinde çok düşüktür. Ama öyle yada böyle artık Amanlar

ile Türkler her alan ve zeminde iletişim içerisindedir. Her Alman şehrinde cumartesi kurulan Türk pazarlarında Alman müşteriler olduğu gibi, Türk doktor muayenehanelerinde de Almanlar tedavi olmaya başlamıştır.

İşçi topluluğundan, işadamı, üniversite öğrencisi veya turizmciye kadar her alanda Alman-Türk teması sağlanmaktadır. Fakat Alman kültürel politikalarında "Uyum" adı altında azınlığın asimile edilmesi hedeflenmekte ve Türkçe'nin örneğin eğitim dili olmasına izin verilmemektedir. Haliyle Türk kültürünün korunabilmesi gittikçe zorlaşmaktadır. Bu yüzden 3. kuşak Avrupa Türk'ünün kelime hazinesinde artık Türkçe kelimeler aramak anlaşmak için daha uygun bir yol herhalde.

Tarih boyunca sosyolojik boyutlarına da değinilen Türk-Alman iletişiminin Alman diline etkisi konusuna aydınlık getirmesi bakımından yakın zaman dilimine dek oluşan Türklerle ilgili Almanca terim ve deyimleri vermek yararlı olacaktır:

1. *einen Türken bauen*; Türk yapmak (Anında esinlenen çare, 1895 yılında Kaiser Wilhelm Kanalı açılışı sırasında barış amaçlı kutlama törenlerinde Türk gemileri geçerken Türk Milli Marşının notaları ellerinde olmadığından Alman bandosunun bildikleri bir Alman besteyi çalmaları ile oluşan bir deyim (Küpper 1968, s. 417)

2. *grausam wie die Türken*; Türkler gibi acımasız (Alman türkülerinde geçen deyim)

3. *Gugelhupf (der)*; (*Zuckergebäck*); Türk (yeniçeri) şapkası, kukuleta şeklinde bir tatlı, 1396 tarihinden beri biliniyor. (Grimm, 1952, s. 52)

4. *hausen wie die Türken*; Türkler gibi ortalığı karıştırmak, yıkmak

5. *Hekmek (ekmek)*; Almanya'da esir düşen Türk askerlerinin ekmek istemelerinden anlaşılan "ekmek" (sözlü aktarım, yazılı olarak ispat edilmemiştir.)

6. *hurra!* (*Schlag! Lo's*); Haydi vur! (Vurha)
7. *Kopftuch* (*das*); (başörtüsü)
8. *Kümmeltürke* (*der*); Ot Türk, 1810'lu yılların kimyon bitkisiyle beslenen üniversite öğrencilerinin aralarındaki argosu.
9. *schlimmer als der Türke*; Türkten daha kötü
10. *Turkbaff* (*der*); Türk düğümü (halı dokuma sanatında), bu deyim Farsça'dan Almanca'ya geçmiştir
11. *turkisieren*; türkleme, Türk şekli vermek
12. *Turkmene* (*der*); Türkmen
13. *Turkmenisch*; Türkmen dili
14. *Turkologie* (*die*); Türkoloji
15. *Turkologisch*; türkolojik
16. *Turksprache* (*die*); Altay dil grubuna ait Türk halklarının dili; *Turkmenisch* (Türkmençe), *Kirgisisch* (Kırgızca), *Tatarisch* (Tatarca), *Türkisch* (Türkiye Türkçesi), *Mongolisch* (Moğolca)
17. *Turktatar* (*der*); Tatarca konuşan Türk
18. *Turkvolk* (*das*); Doğu ve güneydoğu Avrupa veya orta, kuzey ve küçük Asyada yaşayan Türk halkı; örneğin Baschkiren (Başkırtlar), Kasachen (Kazaklar), Kirgisen (Kırgızlar), Turkmenen (Türkmenler), Usbeken (Özbekler) gibi.
19. *Turzismus* (*der*); yabancı dillerdeki Türkçe dil unsurları
20. *Türk - Sultan*; Türk, Sultan; köpek adları, 1810 yılından beri
21. *Türke* (*der-die*); Türk
22. *Türkei* (*die*); Türkiye
23. *türken- vertürken*;; sahtesini yapmak
24. *türken, einen Türken stellen* - türkleme, veya bir Türk koymak (savaş eğitiminde temsili düşman), 1900'den beri biliniyor.
25. *Türkenalmosen*; Türk sadakası; Türkler yüzünden ortaya çıkan fakirlere yardım parası
26. *Türkenangst* (*der*); Türk korkusu; Türkler geliyor *orkusu*
27. *Türkenblut* (*das*); Türk kanı; kırmızı şarap karışımı sert içki. 1716 yılından beri
28. *Türkenbruderschaft*; Türklere karşı kardeşlik dayanışması denen bu kavram 17. yy'da Avusturya-Viyana'sında "Üç Tanrılık'ın Türke Karşı Kardeşliği" –Die Türkenbruderschaft der Allerheiligsten Dreifaltigkeit" ortaya çıktı
29. *Türkenbund* (*der*); Türk örtüsü – (Türk tipi baş örtme), 1817 yılından beri
30. *Türkenkrieg*; (Almanlarla yapılan tarihi) Türk savaşları
31. *Türkenlilie* (*die*); liliyum martağa, Türk zambağı
32. *türkenmässig*; Türk gibi (ağır savaşçı), 1860'tan beri
33. *Türkennot* (*die*); Türk yoksulluğu; Türk savaşları yüzünden Alman halında baş gösteren fakirlik
34. *Türkenpredigten* (*die*); Türk vaizleri; Türk yoksulluğu sonucu Georg Scherer gibi kilise vaizlerinin bilinen yardım kampanyalarını teşvik için yaptıkları konuşmalar. Johannes von Capistrano adlı Franziskaner [Franz von Assisi (1181-1226) tarafından kurulan keşiş cemiyeti] tarafından toplattırılan Haçlı ordusu 1456'da Hunyady'de Macarlar'ın yardımına koşmuş ve Belgrad'ı Türklere bırakmamıştır. Ayrıca "Das Rhedener Bruderschaftsbuch" bu "Türklere Karşı Kardeşlik Cemiyet"lerinden biriydi ve amacı savaş esirlerini satın alma yoluyla Türklerin elinden kurtarmaktı. (Schreiber 1938, s. 74)
35. *Türkensattel* (*der*); uyluk kemiği çukuru (Anatomi)
36. *Türkenstecher* (*der*); Türk bıçaklayan (bıçakla ölüm tehdidinde bulunan kişi) -1861'den beri-
37. *Türkensteuer* (*der*); Türk savaşlarında esir düşenler için fidye parası amaçlı vergi,
38. *Türkentaube* (*die*); Türkiye'den 1945'te Almanya'ya getirilen güvercin (*Streptopelia decaocto*)

39. *Türkentaufen* (das); 17. 18. yüzyıldaki esir Türklerin vaftiz edilmesi

40. *türkisch*; Türk olan

41. *türkische Gräber* (die); Almanya'daki 18. yy dan beri varolan Türk mezarlıkları (Berlin, Hannover, Münih gibi şehirlerde bulunmaktadır)

42. *Türkischrot* (das); Türk kırmızısı

43. *Türkischrotöl* (das); birçok kimyasal madde reaksiyonuyla üretilmiş yıkama, boyama, tekstilde kullanılan bir kahverengi yağ

44. *Türko* (der); İtalyanca asıllı kelime Türk demek, ancak Almanca'daki kullanımıyla Fransız sömürgesi ordusundaki renkli giyinikli Fransız askeri anlamındadır.

Türkçe ile olan ve mutad olarak bir kelime alıntısı için normal olan vesile ve şartlar ister yazılı ister sözlü olsun aracımsız iletişimlidir, bugüne kadar tesbit edilen ***Almanca'daki Türkçe kelimeler alfabetik sırasıyla şunlardır;***

1. *Aga* (der); efendi, ağa

2. *Alkanna* (die); al kına

3. *Altin* (der); altın; eski Rus bakır parası

4. *Askaris* (der); asker, Arapça askari (Türkçe üzerinden Almanca'ya geçmiştir). bugün bir polis terminolojisidir.

5. *Atabeg* (der); atabey

6. *Ataman* (der); Kazakların askeri yada aşiret lideri.

7. *Bairam* (der); bayram

8. *balkanisieren*; bir ülkeyi küçük kısımlara ayırmak, parçalamak

9. *Balkanologe* (der); Balkan uzmanı

10. *Balknologie* (die); Balkan bilimi (logie; bilim Latince'den, balkan Türkçe'den alınmıştır) /*Band* (die) - *Bande* - *Banda*; Viyana'da bir yeniçeri bando takımı esir alındığında, Viyanalılar bu grubu *Bande*, *Banda* olarak tanımladı. Bu kelime bugün *Jazzband*; caz orkestrası gibi tanımlar buradan gelmedir.

11. *Bassa* veya *der Wascha* (der);

paşa (artık kullanılmıyor, yerine *Pascha* geçmiş)

12. *Beg*; veya *der Bei* (der); bey

13. *Beglerbeg* (der); Beylerbeyi

14. *Bektaschi* (der); Bektaş

15. *Bergama* (der); Bergama halı (el dokusu, geometrik figürlü)

16. *Bergamotte* (die); Bergama armudu

17. *Chagrin* (das); taft, sığı (sırma)

18. *Derwisch* (der); derviş

19. *Diwan* (das); veya *Diwan* (der); devlet danışma kurulu

20. *Dolma* (der); *dolma* (yemeği)

21. *Dolman* (der); dolaman; (eski Türk pantolonu)

22. *Dolmetscher* (der); (dolmetschen, Dolmetsch) tilmaç, dilmaç

23. *Döner* (der); döner

24. *Dönerkebab* (der); döner kebab

25. *Efendi* (der); *Effendi* (der); Efendi (Türk yüksek bürokratına hitabet ve unvan)

26. *Entari* (das); entari

27. *Fellache* (der); çiftçi, fellah (kökü Arapça olan bu kelime Almanca'ya Türkçe'den geçmiştir)

28. *Ferman* (der); ferman (aslı Farsça olan kelime Türkçe'den Almanca'ya geçmiştir)

29. *Fes*; Fas'ın şehri Fes

30. *Fez* (der); fes

31. *Giaur* (das); gavur

32. *Gilet* (das); yelek

33. *Hadschi* (der); hacı; Arapça aslı hacı, Türkçe üzerinden geçmiştir.

34. *Hamam* (der); hamam

35. *Hammal* (der); hamal, Arapça hamâl, Türkçe üzerinden geçmiştir.

36. *Hanum* (die); hanım (Türk ve Fars kadımlarına nezaketli hitap şekli)

37. *Harem* (der); Harem, Arapça yasaklı anlamındaki bu kelime Türkçe'den geçmiştir

38. *Harmalin* (das) -*Türkenrot* (dasn) (Türk kırmızısı)-; bitki özü kırmızısı; Arapça *harmal*

39. *Harmalin* (dass) yada *Türkenrot*

(*das*); bitki özü (kök) kırmızısı, Türk kırmızısı

40. *Henna* (*die*); kına, Arapça henna, Türkçe üzerinden alınmıştır

41. *Hereke* (*der*); Hereke (halısı)

42. *Hodcha* (*der*); hoca, Farsça asıllı bu kelime de Türkçe üzerinden alınmıştır.

43. *Horde* (*der*); sürü, Almanca'da vahşiler sürüsü, düzensiz sürü anlamında, orijinal Türkçesi; ordu.

44. *Ilchan* (*der*); İlhan, Moğol yöneticisi-sultanı

45. *Irade* (*der*); irade, padişah fermanı, şaşmaz istek

46. *Janitschar* (*der*); Osmanlı kara asker Yeniçeri

47. *Janitscharenmusik* (*die*); askeri müzik

48. *Jaschmak* (*der*); yaşmak (Almanca'da yaşmak zengin Türk kadınlarının örtüsü).

49. *Jastik* veya *Yastik* (*der*); yastık (Almanca'da oturma yada alta alınan halılı saman yastık anlamında)

50. *Jatagan* (*der*); yatağan, kıvrımlı Yeniçeri palası

51. *Jirmilik* (*der*); yirmilik (gümüş para)

52. *Joghurt* (*die*); yoğurt

53. *Jurte* (*die*); yurt (Orta Asya Türk keçe çadırı)

54. *Jürük* veya *Yürük* (*der*); Yörük halı

55. *Kaffe* (*der*); Kahve, Arapça asıllı qahva (menşee itibariyle şarab anlamına gelmekte) bu kelime Türkçe üzerinden geçmiştir

56. *Kaftan* (*der*); 1-kaftan, 2-Almanca'da mecaz olarak hakir görme anlamında uzun bol elbise

57. *Kalmuck* (*der*); Batı Mongolca çift taraflı yünlü bez, Türkçe'de geri kalmış demek

58. *Kalpak* (*der*); kalpak, yüksek Tatarca'da kuzu derisinden yapılmış şapka

59. *Kantschu* (*der*); kayış kamçı

60. Kapu - Kapu (*das*); Osmanlı'da resmi makam, daire

61. *Karabach*, *Karabagh* (*der*); Azerbaycan-Karabağ el halısı

62. *Karbatsche* (*der*); kırbaç

63. *karbatschen*; kırbaçlamak

64. *Karaburan* (*der*); kara boran; Türkistan'daki yazın çıkan sürekli kum fırtınası, türkotatarca

65. *Karagös* (*der*); Karagöz

66. Karakal (*der*); Karakal (Türkiye vaşakı)

67. *Kaviar* (*der*); havyar

68. *Kawass*, *Kawasse*, (*der*); Arapça aslı kavvas, Osmanlı İmparatorluğu zamanında konsolosluk ve diplomatik temsilcilikleri koruyan polis birimi.

69. *Kayseri* (*der*); Kayseri halı (orta kalitede, basit, küçük halı)

70. *Kebab* (*der*); kebab

71. *Kefir* (*der*); süt mayası, kıymız

72. *Kelek* (*das*); kelek; hayvan postundan şişme tulumbayla taşınan Sal

73. *Kelim* (*der*); kilim

74. *Kefir* (*der*); kefir; inek sütünden yapılan az alkollü tatar içkisi

75. *Kemalismus* (*der*); Kemalizm

76. *Kemalist* (*der*); Kemalist

77. *kemalistisch*; kemalistce

78. *Khan* (*der*); kağan, han

79. *Khanat* (*das*); hanlık, kağan ili

80. *Khedive* (*der*); *hidiv* (1867-1914 yılları arası Mısır valisi, sultan naibi)

81. *Kiosk* (*der*); bahçeli ev anlamında köşk, bugünkü Almanca'da gazete, sigara vs. satılan küçük büfe olarak kullanılıyor

82. *Kismet* (*das*); kismet (Arapça asıllı "kısmet" Türkçe'den alınmıştır)

83. *Koffein* (*das*); Kafein (kahveden türetilmiştir)

84. *Konak* (*der*); konak, palas; Osmanlı'da daire binası (adliye, hükümet konağı vs.).

85. *Konya* (*der*); (Konya) seccade; sık örnek işlemeli.

86. *Köfte* (*die*); köfte

87. *Kurgan* (*der*); kurgan; Doğu Avrupa'daki tepe mezarlara verilen ad

88. *Kuruş* (der); Groschen (m); kuruş

89. *Liman* (der); liman; Karadeniz kıyılarında deniz kulağı şeklindeki sahil.

90. *Lokum* (das); lokum

91. *Lira* (die); Lira

92. *Makramee* (das); makrama, Arapça asıllı kelime Türkçe'den geçmiştir, Arap halı ilmik tekniği

93. *Mamelucken* (die); Memlükler, Kölemenler, Arapça memlük (asker yada koruma olarak satın alınan köleler- ayrıca 1250-1517 Mısır'da yönetime hakim olan, paralı asker veya esir Türklerin ihtilal yapıp kurdukları Türk devleti).

94. *Medrese* (die); medrese, Arapça asıllı madrassa kelime Türkçe üzerinden geçmiştir

95. *Minarett* (das); minare, Arapça asıllı minara kelimesi Türkçe üzerinden Almancaya geçmiştir

96. *Muchtar* (der); muhtar

97. *Mudir* (der); müdür

98. *Mulla(h)* (der); molla, Arapça asıllı mollah kelimesi de Türkçe'den geçmiştir

99. *Muschirr* (der), *Müschir* (der); müşir (müsteşar)

100. *Muselman* (der); Müslüman

101. *Nahie- Nahije* (die); nahiye

102. *Odaliske* (die); odalık (cariye)

103. *Ottoman* (der); Osmanlı

104. *Pallasch* (der); pala (ağır kılıç)

105. *Panderma* (der); (Bandırma) seccade; çok renkli tipik deseni olmayan vasati kalitede

106. *Para* (der); para; 17. yy'dan 1924'e kadar kullanılan Türk madeni para birimi

107. *Pascha* (der); paşa rütbesi, mecaz kullanımı ise Türkçe'sindeki gibi aynı; çok şey isteyen, kendine hizmet ettiren.

108. *Paschalik* (das); paşa makamı

109. *Perkal* (der); parkal, aslı Farsça olan kelime Türkçe'den geçmiştir, keten bezi bağlamaya yarayan ince yün ip demektir.

110. *Perkalin* (die); parkalin; aslı Farsça Türkçe'den Almanca'ya geçmiştir; kitap bağlamak için kullanılan yün ip demektir.

111. *Pilau* veya *Pilaw* (der); pilav, kelimenin aslı Farsça'dır, Almanca'ya Türkçe'den geçmiştir.

112. *Rajah* (der); Raya, Müslüman olmayan Osmanlı tebaası, Arapça asıllı bir kelimedir. Türkçe üzerinden Almanca'ya geçmiştir.

113. *Raki* (der); Rakı

114. *Ramasan* (der); Ramazan ayı, Arapça ramadan olan kelime Almanca'ya *Ramadan* (der) olarak kullanılmaktadır ve Türkçe'den ramazan şekliyle Almanca'ya geçmiştir.

115. *Saffian* (der); safyan, ince keçi derisi

116. *Saki* (der); saki, Arapça asıllı kelime Almanca'ya Türkçe üzerinden geçmiştir -özellikle Divan şiiri yoluyla-

117. *Sandal* (der); sandal

118. *Sandschak* (der); sancak (idari merkez)

119. *Schabracke* (die); şabrak; semer altındaki örtü, mecazen ise Almanca'da çirkin kadın, yaşlı eşek anlamında.

120. *Schakal* (der); çakal, aslı Sanskritçe kelime Türkçe üzerinden geçmiştir.

121. *Schalwar* (der); şalvar

122. *Scherbet, Sorbet* (der); şerbet; Arapça şarba, şurba, şarâb (içilen şey, yasak içki. Türkçe'den sadece olumlu içecek anlamıyla geçmiş. Fransızca şekliyle Sorbett).

123. *Selamlık* (der); 1-selamlık, 2-Padişahın Cuma namazına gidişi

124. *Serai* (der), *Serail* (das); saray, aslı Farsça'dır

125. *Sinopie*, Sinopi (f); Sinop iline has kırmızı bir resim ve mozaik verniği.

126. *Sivas* (der); Sivas halı; çok renkli kırmızı zeminli halı

127. *Smyrna* (der); İzmir halı; uzun havları olan, çok desenli halı.

128. *Sofa* (der); sofa, sedir

129. *Softa* (der); softa; din öğrencisi
130. *Spahi* (der); sipahi; Türk atlı askeri.

131. *Sultan* (der); sultan, Arapça aslı sultân, Türkçe'den Almanca'ya geçmiştir.

132. *Taft* (der); taft; astar, sırma

133. *Tschausch* (der); çavuş; (tarihi) hassa alayında bir astsubay rütbesi.

134. *Tschibuk* (der); çubuk; sigara ağızlığı

135. *Tugh* (der); tuğ

136. *Tulipan* (der), *Tulipane* (die), *Tulpe* (die); Lale

137. *Turban* (der); türban (Farsça asıllı kelime Türkçe üzerinden Almanca'ya geçmiştir.

138. *Turkmene* (der); Türkmen halı

139. *Türbe* (die); türbe

140. *Türkis* (das); türkiz (mavi-yeşil) renk tonu

141. *Türkis* (der); mavi-yeşil (türkiz) renkli değerli taş

142. *türkisen*; türkiz renge boyamak

143. *türkisfarben*, *-farbig*; türkiz renkli

144. *türkisgrün*; türkiz yeşil

145. *Ulan* (der); ulan; Almanca'da *mızraklı süvari* olarak kullanılıyor.

146. *Ulema* (der); ulema; Arapça asıllı kelime Türkçe'den geçmiştir.

147. *Wali* (der); *Weli* (der); vali, Türk yöneticisi (kelimenin aslı Arapça'dır, ancak bir Ünvan olarak sadece Türkçe'de mevcuttur. Almanca'ya da Türkçe'den geçmiştir).

148. *Wekil* (der); vekil; Türk bakan (kelimenin aslı Arapça'dır).

149. *Wesir* (der); vezir

150. *Wilajet* (das); vilayet (Kelimenin aslı Arapça, ancak yönetim binası veya bölgesi olarak Türkçe'de kullanılış şekliyle Almanca'ya geçmiştir).

Sonsöz:

Makalede Türklerin sosyo-kültürü, tarihi ve dilinin Alman sosyo-kültürü, tarihi ve diline olan etkileri incelendi. Burada değinilen tarihi ve sosyo-kültü-

rel ilişkilerin boyutları yüzlerce kitap ve makaleye konu olacak kadar çok boyutlu ve geniştir. Sadece çok önemli görülen noktalara değinilmiştir. Dil açısından ise boşluk bırakmamak kaydı taşındığından Almanca'ya geçen Türklerle ilgili tüm terim, deyim ve kullanımlar ve Türkçe asıllı kelimeler etimolojik, yabancı kelimeleri inceleyen Alman sözlüklerinden sayfa sayfa, kelime kelime taranarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu konuda bir boşluğu dolduracak düzeyde Alman dilinde alıntı edilmiş yaklaşık 150 Türkçe kelime ve 44 deyim, tabir yukarıda alfabetik sırasıyla ayrı iki bölümde verilmiş eşanlamlı kelimelerde yan yana yazıldığından toplam 194 kelime ve deyim tespiti yapılmıştır.

Makale sınırlarını çok aşacağından konu olarak Alman müzik, seyahat raporları, edebiyat, güzel sanatlar alanına imaj bilim açısından değinilmemiştir, ancak kelime ve deyim bazında bulunan tüm alıntılar yukarıda verilmiştir.

Alman diline geçen Türkçe kelime ve deyimler çok yönlü iletişimler sonucu ortaya çıkmıştır. Genel olarak bu iki toplumun kültürel ve dilsel iletişimi II. Viyana kuşatmasına kadar (17. Yüzyıl) savaşaksenli olmuştur. Ancak daha sonraki yüzyıllarda değişen dünya siyasal dengeleri dolayısıyla Türk-Alman işbirliği ve dayanışmasını daha yoğun görmekteyiz. Bu yüzden özellikle askeri ve siyasi terim ve kelimelerin iki dilde yoğun bir alışverişi içerisinde olduğunu görmekteyiz.

Türkçe'den Almanca'ya geçmiş kelime ve deyimler bu makalede alabildiğine geniş bir bakış alanı içerisinde araştırıldı ve bu nedenle çok yönlü tüm kültürel iletişimler irdelendi.

Sonuç olarak Avrupa ve Asya kıtalarının ortasında köprü olan coğrafi bölgede bulunan Türk milletinin coğrafi ve kültürel anlamda geniş bir alanda, diğer uluslarla olduğu gibi Alman milletiyle de iletişim süreci ve boyutu oldukça ge-

niştir. 1,5 milyon kelime hazinesi olan Almanca'da 200 adet öz Türkçe kelime az görülmemelidir, zira Türkler asırlar boyu (Selçuklulardan Cumhuriyete kadar) Arapça ve Farsça karışımı bir dil kullanmakla (Osmanlıca) kökeni Arapça ve Farsça olan yüzlerce kelimenin Alman diline olduğu gibi diğer yabancı dillere de geçmesine ayrıca köprü olmuştur.

Bu makalede tüm kültürel boyutlar irdelenmiş, bunun yanında sadece öz Türkçe olan kelimeler dikkate alınarak, Almanca'ya geçen Türkçe kelimeler tespit edilmiştir.

NOTLAR

¹ Almanca Metin;

der Türk ist komen auff die ban
acht hört wie er thut hausen
laßtniederselben Weib und Mann
schrecklicher weiß viel tausend
spißt, pfält die Menschen groß und klein

² Almanca metni: Freu dich du edles Wien/Daß
du wieder worden frei/Wie ist dir doch zu Sinn/Daß
du der Türken Tirannei/Befreit, gleichsam lebst
aufs neu?/All Furcht ist nun dahin.

KAYNAKÇA

Abdullah, M. S., (1981), *Geschichte des Islams in Deutschland*, Hrsg. Fitzgerland Michael u.a.: Reihe Islam und westliche Welt. Band 5. Graz, Wien, Köln

Cosack, Carl Johannes, (1871), *Zur literatur der Türkengebete im 16. Und 17. Jahrhundert. In: Zur Geschichte der evangelischen ascetschen Literatur in Deutschland. Ein Beitrag zur Geschichte des christlichen Lebens wie zur Cultur- und Literaturgeschichte.* Hrsg. C. J. Cosack. Basel, Ludwigsburg. S. 163-243

Heller, Hartmut, (1986), *Türkentaufen um 1700 –ein vergessenes kapitel der fänkischen bevölkerungsgeschichte.* S. 264. In: *Glaubensflüchtlinge und Glaubensfremde in Franken.* 26. Seminar des Frankenbundes vom 10.-12. Oktober 1986. S. 255-271

Knappe, Emil, (1949), *Die Geschichte der Türkenpredigt in Wien. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte einer Stadt während der Türkenzeit.* Wien

Lendle, Otto, (1986), *Mediteranne Kulturen und ihre Ausstrahlung auf das Deutsche. Für Beiträge zum altgriechisch-, lateinisch-, italienisch-, franz.-, und arabisch-deutschen Sprachkontakt.* Marburg

Lind, Richard, (1982), *Luthers Stellung zum Kreuz- und Türkenkrieg.* Giessen 1940

Özyurt, Şenol, (1972), *Die Türkenlieder und das Türkenbild in der deutschen Volksüberlieferung vom 16. –bis zum 20. Jahrhundert.* München

Pfeiler, Hasso, (1956), *Das Türkenbild in den deutschen Chroniken des 15. Jahrhunderts.* Frankfurt Main, Universität, philos. Fak., Diss.

Plessner Helmuth, (1992), *Die verspätete Nation: Über die politische Verführbarkeit bürgerlichen Geistes.* 4. Auflage, frankfurt a/M.: Suhrkamp

Ploetz, Karl, (1972), *Hauptdaten der Weltgeschichte.* 31. ergänzte Auflage. Ploetz Verlag, Würzburg

Posta Gazetesi, 23.09.2002

Schilling, A., (1895), *Die Einführung der Türkenglocke in Vorderösterreich,* Freiburger Diözesenarchiv 24

Schreiber, Georg (1938), *Das Türkenmotiv und das deutsche Volkstum.* In: *Volk und Volkstum.* Jahrbuch für Volkskunde in Verbindung mit der Görres-Gesellschaft. München

W. Holsten W., Luther Martin, (1936), *Schriften wider Juden und Türken.* Bd III von Martin Luther, ausgewählte Werke, Hrsg. H. H. Brochert u. G. Merz, München

Sözlükler

Der grosse Duden. Wörterbuch und Leitfadenden der deutschen Rechtschreibung, (1978), 19. Auflage. Leipzig

Drodowski, Günther (Hrsg.), (1989), *Das Herkunftswörterbuch. Etymologie der deutschen Sprache. Die geschichte der deutschen Wörter und der Fremdwörter von ihrem Ursprung bis zur Gegenwart.* Mannheim

Duden, (1997), *der Duden in 12 Bänden... Fremdwörterbuch.* Band 5. Hrsg. Und bearb. von Wissenschaftlichen Rat der Duden Redaktion. 6. auf der Grundlage der Neuregelung der deutschen Rechtschreibung überarb. Und erweit. Auflage Auflage. Mannheim

Grimm, Jacob, Grimm, Wilhelm, (1952), *Deutsches Wörterbuch.* Elfter band. I. Abteilung. II. Teil. Bearb. von der Arbeitsstelle des Deutschen Wörterbuches zu Berlin. Leipzig

Kluge, Winfried, (1989), *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache.* 22. Auflage. Berlin

Küpper, Heinz Dr., (1968) *Handliches Wörterbuch der deutschen Alltagsprache.* Hamburg 1. Auflage

Nabil, Osman, (1972), *Kleines Lexikon deutscher Wörter arabischer Herkunft.* München

Ulrich, Winfried, (1981), *Wörterbuch; linguistische Grundbegriffe.* 3. erneut bearbeitete und erweiterte Auflage. Kiel